

2023-09-29

Lisbeth Löpare Johansson
Helena Henningson VO

SKR:s Delårsrapport God och nära vård – en omställning av hälso- och sjukvården med primärvården som nav

I enlighet med överenskommelsen om en God och nära vård 2023 – En omställning av hälso- och sjukvården med primärvården som nav, ska Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) inkomma med en delårsrapport senast den 30 september 2023.

SKR har erhållit drygt 51 miljoner kr inom ramen för överenskommelsen för att stödja kommuner och regioner. Denna rapport ger en bild av vilket stöd som SKR har erbjudit med stöd av dessa medel.

Generell bedömning

Omställningen till Nära vård har gått från att vara något som engagerar enstaka personer och beslutsfattare, till att många personer och organisationer agerar för att forma den nära vården och omsorgen. Det sker på alla nivåer i hälso- och sjukvårdssystemet och i andra delar av välfärden, och involverar såväl invånare och civilsamhälle, som den offentliga och privata sektorn.

Nya arbetssätt för att stödja skiftet till Nära vård fortsätter att ta form. En bidragande faktor är de länsgemensamma målbilderna för Nära vård, framtagna av kommuner och regioner tillsammans. Kommuner och regioner går från att arbeta med vårdens och omsorgens utveckling i stuprör eller i enskilda projekt, till att ha ett bredare och mera systematiskt arbete som ofta sker i samverkan. Det har i sin tur bidragit till att vården och omsorgen i större utsträckning utgår från personens fokus, förmågor och behov, så kallad personcentrering. De digitala och hälsofrämjande arbetssätten har också fått större spridning i landet och vården har blivit tillgänglig på nya sätt.

Samtidigt blir utmaningarna för kommuner och regioner allt större, inte minst gäller det bristen på medarbetare och ett allt tuffare ekonomiskt läge. SKR:s bedömning är att det därför är av största vikt med fortsatt stöd, både finansiellt, och andra former av stöd för verksamhetsutveckling. Det är viktigt att stödet adresseras båda huvudmännen. Den nationella nivån behöver agera gemensamt och den strategiska samverkan mellan staten och SKR fortsätta att utvecklas.

Utvecklingen av den nära vården med primärvården som nav

Stödja omställningen till en nära vård

Stöd i det strategiska omställningsarbetet

SKR:s stöd i det strategiska omställningsarbetet till kommuner och regioner handlar i stor utsträckning om att bidra till så hållbara och långsiktiga förutsättningar som möjligt, och att mobilisera förändringskraft. Under våren har SKR tillsammans med utvalda verksamheter berättat om viktiga steg i omställningen till Nära vård i möten med sjukvårdsministern och hennes stab. I september bjöds också centrala nationella aktörer till dialog med regeringskansliet med syfte att skapa mer av en gemensam bild av nuläge och utmaningar och vad som är prioriterat att göra framåt. Deltagande vid mötet var representanter från statliga myndigheter, socialutskottet, patient- och brukar rörelsen, fack- och professionsförbund samt SKR. För SKR är denna arena mycket välkommen och vi ser framemot fler återkommande möten av detta slag.

Den kraft som finns i de fyra fokusförflyttningarna och de värden som näravård-omställningen handlar om måste också bäras och synas av andra nationella aktörer och statliga beslutsfattare. Det är avgörande att företrädare från regeringen i både ord och handling pratar Nära vård, och att omställningen har ett långsiktigt finansiellt stöd.

SKR har sedan flera år en etablerad, kontinuerlig och god kontakt med Socialstyrelsen. Frågor som diskuterats under våren är bland annat uppföljning och fasta kontakter. Utöver detta har företrädare från SKR:s program för Nära vård träffat Socialstyrelsen kring bland annat Nationellt hälsoprogram för barn och unga och Första linjens vård vid psykisk hälsa.

De mötesplatser och forum som tidigare etablerats inom ramen för SKR:s program Nära vård, är fortfarande högst relevanta. Exempel på mötesplatser är Mötesforum Nära vård, chefsgrupper, forskningsfrukost och dialogforum med olika aktörer och intressenter. Dessa har beskrivits i bland annat i SKR:s helårsrapport för 2022 års näravård-överenskommelse. Vissa mötesplatser är öppna för alla, medans andra grupperingar är riktade till olika funktioner.

En viktig samarbetspartner för att accelerera omställningen till nära vård är fack- och professionsrörelsen. Därför har SKR bjudit in till samverkan som nu sker med regelbundenhet ca sex gånger per år. Värdskapet för mötena cirkulerar mellan de olika förbunden och mötena planeras tillsammans mellan SKR och förbunden. Detta har utmynnat i en gemensam förståelse för utmaningar och möjligheter.

Företrädare för SKR:s program för Nära vård är efterfrågade som talare på konferenser och seminarier, båda av lokala, regionala och nationella arrangörer.

Under våren medverkade SKR bland annat på Dagens medicins Vårdarenan, Vitalis och i Almedalen. Det finns ett stort intresse och engagemang för nära vård såväl från vård- och omsorgssektorn som från andra sektorer.

Inom ramen för Partnerskapet för kunskapsstyrning inom hälso- och sjukvård och socialtjänst är nära vård en fråga som återkommande diskuteras på olika sätt.

Under det första halvåret har företrädare från SKR:s program Nära vård medverkat som experter i Narkotikautredningen och Samsjuklighetsutredningen.

Stöd för utveckling i ledning, styrning och uppföljning

Ledarskapsstöd

Omställningen av svensk hälso- och sjukvård ställer nya krav på ledarskapet. SKR har fortsatt med sitt efterfrågade ledarskapsprogram för att leda omställningen till Nära vård. Över 6 000 ledare från kommuner och regioner har under årens lopp genomgått ledarskapsutbildningen. Under 2022 utvecklade vi en särskild ledarskapsutbildning riktad till högsta tjänstemannaledningen i kommuner och regioner. Under våren 2023 genomförde vi den tredje omgången. Läs mer längre fram i rapporten om vårens ledarskapsstöd.

Ramverk lärande uppföljning

Skiftet till Nära vård innebär att även uppföljningen av vården och omsorgen behöver ställas om. Idag domineras uppföljningen av vården av att följa upp enskilda insatser. SKR påbörjade därför under 2022 ett arbete med att utveckla ett ramverk för lärande uppföljning av Nära vård. Ramverket ska fungera som ett komplement till den traditionella uppföljningen och ge stöd till systemledningar (kommun och region ihop), utförarverksamheter och andra intressenter i den pågående omställningen. I de tre pilotlänen Jönköpings län, Uppsala län och Södra Lappland i Västerbotten träffas kommuner och regioner för att hitta och forma sin gemensamma uppföljning, samtidigt som de bidrar till att utveckla ett generellt ramverk för lärande uppföljning av Nära vård. Under våren har de tre pilotlänen gjort framsteg och är nu i fas att testa ramverket i skarp drift. Parallellt med piloterna inbjuder SKR till öppna lärseminarier där regioner och kommuner och andra aktörer kan delta för att öka sin kunskap och bidra med inspel i arbetet. Det första lärseminariet ägde rum under våren. Fokus var att fördjupa grunderna för ramverket och väcka nyfikenhet och vilja hos andra län att forma sin läroprocess vid gemensam uppföljning. Under hösten utvecklas formerna för ett coachande stöd för att få fler län att utveckla sina ramverk.

Vård och omsorgskollen

Att kunna följa upp de mest sårbara patientgrupperna och dess närståendes upplevelser och erfarenheter av vård och omsorg är en angelägen uppgift som SKR tagit sig an. Vård- och omsorgskollen är ett stödverktyg som bygger på ett trygghetsskapande samtal vanligen via telefon. Sörmland och Örebro län ringer rutinmässigt upp personer med behov av samordning efter utskrivning från

sjukhus och i Halland har man under våren gjort en större uppföljning av samma målgrupp. I Skellefteå har de gjort en uppföljning av mångbesökare i primärvård. Under hösten planeras fler uppföljningar bland annat till personer som erhållit en SIP i Örebro län och personer med behov av samplanering i Västerbotten.

Nära vårds årsberättelse 2022 och 2023 – "Nästa steg i omställningen till Nära vård"

Sedan 2021 gör SKR en årsberättelse för Nära vård som ett sätt att följa arbetet med omställningen och belysa de steg som kommuner och regioner tar för att ställa om till Nära vård. Innehållet i årsberättelsen kommer främst från kommuners och regioners årliga rapportering till Socialstyrelsen.

SKR:s Nära vårds årsberättelse 2022 och 2023 "Nästa steg i omställningen till Nära vård" innehåller både berättelser och lärande. Den erbjuder en möjlighet att ta del av hur den Nära vården har utvecklats det senaste året, men också lärande och idéer om hur den fortsatta utvecklingen framåt kan ske. Årsberättelsen publicerades den 13 juni som webbrapport på SKR:s webb och lanserades under en webbsändning. Årsberättelsen om Nära vård är SKR:s mest besökta webbrapport räknat från publiceringsdagen fram till den 18 september 2023. Den lanserades genom en live-webbsändning där flera personer reflekterade kring innehållet och de lärdomar som lyftes om Nära vårds utveckling.

Medverkande vid webbsändningen var Acko Ankarberg Johansson, sjukvårdsminister, Palle Lundberg, VD SKR, Rachel de Basso, sjukvårdsdelegationens ordförande SKR, Cecilia Person, chef vårdcentralen Svalöv, Camilla Holmqvist, kommundirektör Alvesta kommun, Lisbeth Löpare Johansson, samordnare Nära vård SKR, Kajsa Westling, analytiker Hälsolabb och moderator Selma Wolofsky, kommunikatör SKR.

Patientnämnder och yrkesrevisorer

Företrädare från programledningen har under våren inlett en dialog med Patientnämnderna. Patientnämnderna sitter på viktig kunskap och information som är användbar i närvård-omställningen nationellt men framförallt lokalt, ute i landets kommuner och regioner.

Programledningen märker av ett ökande intresse för nära vård bland landets yrkesrevisorer som har uppdrag från kommuner och regioner. Revision är ju en betydelsefull uppföljning av den interna styrningen.

Kunskapsunderlag om ersättningsmodeller inom regionernas primärvård och den specialiserade vården

Finansiell styrning kan på olika sätt antingen hjälpa eller stjälpa omställningen till nära vård. Nästan 50 procent av primärvården utförs av privata utförare. Eftersom merparten av dessa är vinstdrivande företag påverkas de i hög grad av ekonomiska incitament som regionerna tillämpar och agerar därefter.

I syfte att öka kunskapen om olika ersättningsmodeller och deras styrande effekter har kunskapsunderlag baserat på inventeringar av befintliga ersättningsmodeller inom regionernas primärvård respektive specialiserad vård publicerats. En sammanfattning av relevanta forskningsstudier om ersättningsmodellens effekter är genomförd och kommer att publiceras. Som stöd för omställningen har ett kunskaps- och dialogunderlag med fokus på regionens primärvård publicerats. Denna ger stöd för hur förändrade arbetssätt i linje med omställningen till nära vård kan stödjas med olika ekonomiska incitament.

Regionens primärvård är ett område som i samband med införandet av vårdval kommit att omfattas av relativt avancerade och komplexa ekonomiska styrmodeller. Samtliga regioner tillämpar i grunden samma ekonomiska villkor. Självstyret och olika geografiska och demografiska förutsättningar har emellertid medfört en utveckling med regionala anpassningar. Genomförd inventering av primärvårdens ekonomiska villkor år 2021 kan emellertid påvisa en rörelse mot harmoniserade ersättningsprinciper och mindre detaljstyrning.

Finansiell styrning kan vara en kraftfull styrning. Samtidigt kan det inte nog betonas att den finansiella styrningen enbart är en del i den totala styrningen. Samtliga styrprinciper behöver stödja varandra för att uppnå önskvärd effekt.

Stöd för Sammanhållen vård och omsorgsdokumentation

Den 1 januari 2023 trädde lagen "Sammanhållen vård- och omsorgsdokumentation" (SVOD) i kraft. Lagens primära syfte är att öka, förbättra och förenkla kommunikationen mellan vårdgivare och omsorgsgivare. Det kan ge en förbättrad vård och omsorg för den enskilde personen. SKR har startat ett projekt för att samordna arbetet sammanhållen vård- och omsorgsdokumentation och på ett bra sätt kunna stödja kommuner och regioner i tillämpningen av lagstiftningen. Under våren har projektet etablerats, workshops genomförts och webbtexter producerats.

Stöd för förändringsledning

Ledarskapsprogrammen

För att fortsätta stärka och rusta ledare i omställningen till Nära vård genomfördes två digitala ledarskapsprogram under våren. Ett program vände sig till ledare, chefer och förtroendevalda. Vid dessa fyra seminarier deltog 550 personer. Utvärderingen visar på god nytta och uppskattning av innehållet.

Det andra programmet vände sig till högsta tjänsteledningar i länen, sju län har tidigare deltagit. Under våren deltog ytterligare två län. Programmet genomförs för att ge stöd till högsta tjänsteledningar. Behovet av gemensam ledning över gränser och mellanrum i vården och omsorgen – en systemledning - är en av förutsättningarna för omställningen.

Vid två tillfällen under våren bjöds nya förtroendevalda med uppdrag inom vård och omsorg i kommuner och regioner till information och dialog om Nära vård.

Samtalen hade särskilt fokus på förtroendevaldas uppdrag och roll för en fortsatt och långsiktig omställning till nära vård.

Gemensam plan för primärvård

Samverkansstrukturen har vuxit sig starkare mellan region och kommun de senaste åren och gemensamma målbilder för Nära vård finns nu i varje län. Det innebär att det nu finns en utvecklingspotential att stärka den gemensamma primärvården som nav i hälso- och sjukvårdssystemet. Därför lanserade SKR under våren ett metodstöd för att utforma en gemensam plan för primärvård mellan kommun och region. Planen är ett verktyg i omställningen till Nära vård och kan innehålla såväl överenskomna förhållnings- och arbetsätt som hur samverkan konkret ska se ut. Metodstödet består av filmer och konkreta verktyg som under hösten kommer att kompletteras med coaching. Det finns ett stort intresse för att komma igång med detta arbete i flera län.

Fördjupning av systemledarskap i två län

Genom SKR:s samarbete i Hälsolabb har det under våren startat ett riktat stöd för att utveckla systemledarskap i två län, Västernorrland och Värmland. Arbetet har bestått av workshops med högsta tjänsteledningar från såväl kommun som region. Dessa har tillsammans utforskat sin roll som systemledning för att möjliggöra omställningen. Lärdomar av arbetet kommer att sammanfattas under hösten.

Stöd i spridning och gemensamt lärande

Arbetsätt för breddinförande

För att öka genomförandekraften och hastigheten i omställningen till Nära vård har SKR under våren arbetat med att dokumentera nya, effektiva och personcentrerade arbetsätt som växer fram runt om i landet. Dessa presenteras på SKR.se i form av filmer som beskriver de nya arbetsätten i praktiken, presentationer som ger djupare insikt, samt handlednings- och arbetsmaterial som stöd för breddinförande. Tre exempel lyfts i en första omgång; proaktiv vård för sköra äldre, ökad samverkan primärvård – specialiserad vård, samt samordning utifrån barnets fokus.

Under hösten kommer SKR även att kunna erbjuda möjligheten till coaching vid införandet av ett nytt arbetsätt.

Nära vård podden

Nära vård podden fortsätter att vara en mycket central kanal för spridning av både kunskap, engagemang och konkreta exempel på nya arbetsätt. Podden har idag 1 223 aktiva följare vilket innebär en 60-procentig ökning under senaste året. Varje vecka släpps ett nytt avsnitt och varje dag lyssnar över 150 personer på podden.

Kartläggning av rehabilitering i hemmet

Den kartläggning av rehabilitering i hemmet som SKR gjort i samverkan med Sveriges Arbetsterapeuter, Fysioterapeuterna, Psykologförbundet och patientorganisationen Neuro har presenterats i en skrift under våren. Med skriften vill vi öka kunskapen om arbetssätt för rehabilitering i hemmet, dess utbredning och dess effekter. Men också framgångsfaktorer för att lyckas att etablera arbetssättet presenteras.

Stöd i kompetensförsörjning, utbildning och forskning

Förutsättningar för forskning och utbildningarnas roll i omställningen

Omställningen till Nära vård med primärvården som nav behöver också synas i forskningen och i utbildningarnas innehåll. SKR stödjer detta bland annat genom ett projekt med uppdrag att inventera forskningsförutsättningar och planerade forskningssatsningar inom Nära vård samt att anordna möten med relevanta aktörer och forum för erfarenhetsutbyte för forskare inom området. Under våren har en sakkunnig grupp med sex erfarna forskare satts samman, arbetet leds av professor Karin Zingmark, Luleå Tekniska Universitet.

SKR:s samordnare för Nära vård har varit inbjuden till de forskarskolor Nära vård som har startas eller är under uppstart vid olika lärosäten i landet.

Efterfrågan på att SKR ska bidra med föreläsningar vid olika universitet och högskolor har ökat under våren. Hur utbildningarna behöver stödja omställningen är ett ämne som väcker intresse.

Under våren har SKR fortsatt bjuda in till Forskningsfrukost Nära vård första fredagen varje månad. Under våren har teman varit; Jämlik hälsa för personer med funktionsnedsättning, Tillitsbaserat ledarskap, Precisionshälsa, Unga vuxnas vårdkonsumtion samt Stress, prestation och återhämtning.

Stöd till personcentrerade och proaktiva arbetssätt

Barn och unga

Barnhälsovården, som en av samhällets viktiga arenor för hälsofrämjande och förebyggande arbete, stöds av SKR:s program Nära vård. Företrädare från Programmet Nära vård är adjungerad i den nationella arbetsgruppen för barnhälsovård, NAG BHV, inom hälso- och sjukvårdens system för kunskapsstyrning. SKR:s mötesforum barnhälsovård, har träffats två gånger under våren. Träffarna ger möjlighet till både erfarenhetsutbyte och information från nationella aktörer såsom exempelvis statliga myndigheter. Till hösten kommer fokus ligga på tre aktuella regeringsuppdrag som rör nära vård för de yngsta barnen; nationellt hälsoprogram för barn och unga (Dnr S2023/02379), utökade hembesöksprogram (Dnr S2023/01608) samt förstärkt föräldraskapsstöd (Dnr S2023/02124).

Samtliga dessa uppdrag, liksom andra utvecklingsarbeten som syftar till att utveckla tidiga, samordnade insatser, inbegriper självklart även andra verksamheter inom området barn och unga. Även andra nätverk inom ramen för SKR:s samlade medlemsstöd inom området barn och unga är viktiga forum att dialog om hur mer personcentrerade och proaktiva arbetsätt i samverkan kan utvecklas. Målgrupper för dessa dialoger är bland annat utvecklingsledare inom den sociala barn- och ungdomsvården och barnrättsstrategier.

SKR har en kontinuerlig dialog med myndigheter i frågor som rör utvecklingen av nära vård för barn och unga, bland annat Socialstyrelsen och Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd.

SKR kommer att ha tät kontakt med Socialstyrelsen och andra myndigheter inom ramen för regeringsuppdraget om ett nationellt hälsoprogram för barn och unga.

Under våren ingick SKR-representanter i planeringsgruppen för den nationella familjecentralskonferensen som hölls i maj med 1 300 deltagare

En företrädare från SKR:s program Nära vård deltog i ett panelsamtal under forskningsprogrammet Connected Childrens nätverksträff i april, och planerar att etablera ett samarbete med forskarna vid Linnéuniversitet för att stärka forskningsanknytningen i arbeten som handlar om främjande, förebyggande och tidiga insatser till barn och unga.

Sköra äldre

Sköra och sjuka äldre har ett särskilt stort behov av förebyggande insatser, kontinuitet och en god planering. Många parallella arbeten pågår runt om i landet där SKR bidrar med att knyta ihop. Nätverket för sammanhållen vård och omsorg, med representation från både kommuner och regioner från alla län, möts regelbundet för att dela erfarenheter. SKR har även bjudit in till gemensamma träffar med övriga aktuella nätverk så som Patientkontrakt, Vårdval, RSS kommunal hälso- och sjukvård och äldreomsorg. I de sammanhangen har även det nya kunskapsstödet kring samverkande hälso- och sjukvård i hemmet, som tagits fram från Nationella Primärvårdsrådet, lanserats.

Två seminarier har arrangerats under våren, *Äldremottagningar i primärvård* och *Sköra äldre på akuten* med 240 respektive 400 anmälda deltagare fick lyssna på goda exempel på nya arbetsätt och ställa frågor till föreläsarna.

Personcentrerat samtal – ett kunskapsstöd

Kommuner och regioner rapporterar om fler (jämfört med 2021) strategiska, breda och länsgemensamma satsningar som syftar till att öka personcentreringen. Efterfrågan på stöd för att utveckla det personcentrerade förhållningssättet ökar. Därför startade SKR ett projekt under våren tillsammans med Centrum för personcentrerad vård (GPCC) om det personcentrerade samtalet. Målet är att ta fram ett konkret verktyg för lärande/stöd kring personcentrerade samtal med fokus på samtal inom hälso- och sjukvård samt omsorg.

Verktyget ska på ett tydligt sätt visa vad det är som skiljer personcentrerade samtal från strukturerade samtalstekniker eller verktyg. Vad är kärnan i personcentrerade samtal? Hur sker tillämning i samtal inom hälso- och sjukvård? Kan man använda befintliga modeller/verktyg som språngbräda så att det blir tydligt vad just det personcentrerade perspektivet tillför? Projektet löper under hela 2023.

Psykisk hälsa

Mötesplats Nära vård för psykisk hälsa samlar sedan hösten 2022 yrkespersoner med utvecklingsuppdrag inom området i regioner och kommuner från 11 län. Mötesplatsen arrangeras gemensamt av programmet Nära Vård och Uppdrag Psykisk Hälsa. Mötesplatsen har under våren träffats vid två tillfällen med tema *Forskning inom Nära vård och psykisk hälsa* samt *Uppföljning av psykisk hälsa i den Nära vården*.

Primärvårdens befolkningsinriktade arbete

SKR har tillsammans med det nationella nätverket för Hälsofrämjande hälso- och sjukvård (HFS) hållit samman ett lärande nätverk med regioner som har tagit sig an ett uttalat uppdrag för primärvårdens befolkningsinriktade arbete där det geografiska närområdet är i fokus. Region Stockholms län, Region Jönköpings län, Västra Götalandsregionen, Region Uppsala län och Region Östergötland har deltagit och under året har initiativ tagits för att även inkludera kommunerna i erfarenhetsutbytet. I februari genomfördes en nationell workshop för att lyfta fram lärandet från regionerna samt att team från övriga län fick möjlighet att arbeta med frågorna. Team från samtliga av Sveriges län deltog på workshoppen.

Exempel på framgångsrikt förebyggande arbete som också är Nära vård, har kontinuerligt presenterats i Ekonomirapporten, som SKR publicerar två gånger om året. Under året har exempelvis förebyggande arbete för den äldre befolkningen lyfts fram, vilket är en nyckel för att möta både demografiska förändringar och kompetensbristen.

Arbetet med Nära vård samordnas med närliggande uppdrag där Strategi för hälsa och Kraftsamling för psykisk hälsa har varit aktuella under året. Under våren 2023 genomfördes en uppföljning av Strategi för hälsa där en del var intervjuer/samtal med systemledningar mellan kommuner och region. 17 län medverkade i intervjuerna och resultatet visar en tydlig förflyttning av fokus till mer hälsofrämjande och proaktivt arbete. Nära vård är en av de bidragande krafterna till detta. Många län arbetar aktivt med att gå från pilot till breddinförande även när det gäller proaktivt och hälsofrämjande arbete.

Representanter från Nära vård har även medverkat på nationella mötesplatser som rör folkhälsoarbete och social hållbarhet. SKR har samarrangerat aktiviteter tillsammans med Folkhälsomyndigheten genom Mötesplats social hållbarhet där exempel på teman har varit ekonomi och effektivitet samt civilsamhällets roll för hälsa och hållbarhet.

Kontinuitet och relationskapade stöd

Kontinuitet

SKR har fortsatt att stödja medlemmarna i deras arbete med kontinuitet och fasta kontakter. Frågan har lyfts i flera av SKR:s nätverk exempelvis Vårdvalsnätverket och Patientkontraktsnätverket. Under våren var projektet inbjuden till socialdepartementet för att presentera sitt arbete med kompetensförsörjning av ST-läkare. Dialog har även förts med Socialstyrelsen, Inera AB och Myndigheten för vård- och omsorgsanalys.

Under våren planerades upplägg och innehåll för det Nationella programmet i förbättringsarbete inom Nära vård för ST-läkare. Programmet startar hösten 2023 och pågår till våren 2024 med deltagare från hela Sverige.

SKR har fört dialog om den fasta vårdkontakten i primärvården tillsammans med Vårdförbundet, Fysioterapeuterna, Arbetsterapeuterna, Psykologförbundet, Läkarförbundet samt Svensk sjuksköterskeförening. Detta har resulterat en gemensam målbild för det fortsatta arbetet, både gemensamt och varje organisation för sig. Dialogen fortsätter och aktiviteter planeras under hösten 2023.

SKR har samlat en mindre grupp med representanter från några regioner som aktivt jobbar med handlingsplan för kompetensförsörjning av specialister i allmänmedicin med syfte att utbyta erfarenheter och lyfta goda exempel.

SKR stöttade barnhälsovårdens kvalitetsregister BHVQ under våren för att utveckla en kontinuitetsvariabel i registret. Från om med hösten 2023 finns en variabel som visar kontinuitet till BHV-sjuksköterska under barnets första levnadsår.

Samarbetet med Patientkontrakt har fortsatt och intensifierats under första halvåret 2023. Det planerade Nationella programmet i förbättringsarbete inom Nära vård för ST-läkare är ett sådant exempel där projekten går samman för att lyfta kontinuitet, delaktighet, tillgänglighet och fasta kontakter.

Stöd till delaktighet och samskapande inkl Patientkontrakt

Rapport om samskapande

SKR har tillsammans med andra aktörer skapat en arena för lärande och experimentering för utveckling av välfärd. Denna arena kallas Hälsolabb och stödjer omställningen till en Nära vård. Under våren publicerade Hälsolabb rapporten Näsåker samskapar! Rapporten beskriver den medborgardialog som kommun och region i Västernorrland utvecklat med stöd av Hälsolabb. Medborgardialogen resulterade bland annat i nya samskapade välfärdstjänster i glesbygd. Rapporten finns på SKR:s webbplats.

Webbinarium och spridning av Patientföreträdarutbildning

Funktionsrätt Sverige har tagit fram en patientföreträdarutbildningen för att bidra till en tryggare patientföreträdarroll och möta den växande efterfrågan på patientens perspektiv i utvecklingen av framtidens vård. Det är centralt för omställningen till Nära vård att öka samskapandet med Patienter, brukare och anhöriga. Därför samarrangerade SKR Nära vård och Funktionsrätt Sverige ett webinarium i februari där patientföreträdarutbildningen lanserades. Med vid sändningen var bland annat sjukvårdsministern, ordförande för Funktionsrätt Sverige och SKR:s samordnare för Nära vård. SKR bidrar också med spridning av utbildningen bland annat i olika mötesforum och via webbsidan.

Patientkontrakt

Stödet kring Patientkontrakt fortgår. Webinarier har genomförts i det nationella nätverket för personer som arbetar med Patientkontrakt samt vid mötesplatser med strateger för Nära vård. Patientkontrakt är nu en integrerad del i de personcentrerade och sammanhållna vårdförloppen.

Ett initiativ som tagits från SKR är att som en del i Patientkontraktet utveckla Patientens kunskapsstöd. Arbetet sker med målsättning att utveckla en generell modell för Patientens kunskapsstöd där personer med egen erfarenhet är drivande. Arbetet sker i samverkan med en pilot som genomförs i sydöstra sjukvårdsregionen. Funktionsrätt Sverige är drivande i arbetet.

SKR för också löpande dialog med Inera AB för utvecklingen av sammanhållen planering på 1177, med målet att bli en digital vy för Patientkontrakt.

Goda förutsättningar för vårdens medarbetare

Stöd i utbildningsfrågor, lärande, kompetensförsörjning, rekryteringsutmaningen och spridning av goda exempel

Nya arbetssätt och miljöer för lärande

Omställningen till nära vård kräver nya sätt att arbeta inom hälso- och sjukvården och fokus behöver flyttas till att arbeta mer samskapande, personcentrerat, sammanhållet tillsammans med patienter, brukare och anhöriga. Som ett led i detta behöver samverkan stärkas för att täcka mellanrummen mellan vårdens olika yrkesgrupper och aktörer. Att lyckas med samverkan är central i omställningen. SKR har tagit fram ett stödmaterial, som publicerades på försommaren, för att stärka hållbarheten i det personcentrerade teamarbetet. Stödmaterialen består av en kortare rapport samt verktyg i form av dialogdukar, som vänder sig till medarbetare i teamet samt till chefer och ledare i ledningsgrupp.

Nya rapporter om kompetensförsörjning

SKR stöttar medlemmar i arbetet med kompetensförsörjning och attraktivitet som arbetsgivare bland annat genom ta fram rapporter med fakta, statistik och analyser på det arbetsgivarpolitiska området.

Under våren påbörjades arbetet med två uppföljande studier om synen på omställning och kompetensutveckling bland personer mitt i livet, respektive förlängt arbetsliv bland personer mellan 55 – 75 år. Studien om omställning blir ett viktigt inslag i arbetet med det nya omställningspaketet som lanserades under 2023.

Skriften *Säg hej till ditt kollektivavtal* uppdaterades under våren och ett kompletterande presentationsmaterial togs fram som stöd vid exempelvis introduktion av nya medarbetare. Skriften och materialet beskriver förmåner man får som anställd i en kommun eller en region på ett lättillgängligt sätt och riktar sig till både potentiella och nuvarande medarbetare.

Arenor för erfarenhetsutbyte

För att sprida information om nya rapporter och skapa möjligheter för medlemmar att utbyta erfarenheter i kompetensförsörjningsarbetet erbjuder SKR flera mötesplatser. Rapporten *Unga och välfärdsjobben*, som publicerades hösten 2022, presenterades på ett seminarium under våren, där bland annat företrädare för kommuner och regioner medverkade. I anslutning till seminariet hölls en digital workshop för erfarenhetsutbyte kring att attrahera, rekrytera och behålla unga medarbetare.

För att stötta medlemmarna att möta kompetensutmaningen utifrån de nio kompetensförsörjningsstrategierna, som SKR tidigare har tagit fram, har lärande exempel från medlemmar samlats in. Exempelen har utgångspunkt i att använda kompetensen rätt, bredda rekryteringen och utnyttja tekniken smart.

Verktyg för kompetensförsörjning ur ett verksamhetsperspektiv

Ett arbete pågår för att underlätta och ge verktyg till ledare och medarbetare inom kommunal och regional hälso- och sjukvård att möta kompetensutmaningen ur ett verksamhetsperspektiv.

Under hösten kommer ett antal workshops hållas med verksamhetsföreträdare på olika nivåer inom hälso- och sjukvården. Syftet är att samla in kunskap kring områden som en verksamhetsföreträdare kan arbeta med, utifrån hens mål och uppdrag. Resultaten från workshoparna planeras att utgöra grunden för att utarbeta verktyg och metoder som kan spridas.

Attraktiv äldreomsorg – strategiska verktyg

För att bättre möta de rekryteringsbehov som finns inom vården och omsorgen till äldre, har SKR initierat ett kommunikations- och påverkansarbete. SKR vill bland annat bidra med fakta, arenor för erfarenhetsutbyte, men också påverka attityder.

Budskapet är att det inte räcker med att rekrytera fler utan att vården och omsorgen behöver arbeta på nya sätt, nyttja teknikens möjligheter och satsa på befintlig personal.

Minska beroendet av inhyrd personal

Regionerna arbetar för ett bli hyroberoende

Under första halvåret 2023 har stödet till regionerna för ett hyroberoende fortsatt utifrån de övergripande utvecklingsområden som regionerna kommit överens om, tillsammans med processamordningen på SKR. Dessa områden är:

- Nätverkssamarbete mellan regionernas processledare för uppföljning, lärande och erfarenhetsutbyte.
- Tillämpning av de åtgärder/metoder/verktyg som visat sig fungera för att minska beroendet av hyrpersonal.
- Uppföljning av regionernas kostnader av inhyrd personal genom en ”bemanningstrend” som redovisats dels för helår 2022 och halvår 2023.
- Stöd till genomförandet av en regiongemensam upphandling av hyrpersonal.

Varje region har en utsedd processledare som stödjer och samordnar insatser lokalt. Processledarna träffas regelbundet för att utbyta erfarenheter och lärande. Nätverket samordnas av SKR och under första halvåret 2023 har sammanlagt fyra digitala halvdagskonferenser ägt rum. Därutöver sker ett samarbete på ledningsnivå, med representation från regionernas olika direktörsnätverk, som tillsammans med chefer från SKR utgör styrgrupp.

Genom tillämpning av framgångsrika åtgärder har regionerna tidigare kunnat visa att det går att minska beroendet av inhyrd personal. Sedan 2020 har dock kostnaderna för hyrbemanning ökat varje år. Det hänger till stor del ihop med pandemin som inneburit höga sjukskrivningstal, behov av återhämtning hos de egna medarbetarna och ökade uppsägningar. Samtidigt har flera regioner behövt hantera uppskjuten vård genom att till exempel hyra in operationsteam.

Regionernas kostnader för hyrbemanning har fortsatt att öka. Första halvåret 2023 visade en ökning med 28 procentenheter, eller nästan en miljard kronor jämfört med första halvåret 2022. Det motsvarar 4,9 procent av den totala personalkostnaden inom regionernas hälso- och sjukvård. Den största ökningen skedde inom sjukhusvården och mest ökade inhyrningen av sjuksköterskor. I Region Stockholms län och Västra Götalandsregionen minskade däremot kostnaden för hyrbemanning, och den ökade i övriga regioner.

Det planeras och genomförs i dag insatser i alla regioner för att minska användningen av hyrbemanning. Region Sörmland och Region Stockholms län gjorde kraftiga neddragningar under våren 2023. Flera andra regioner följer efter, exempelvis Region Västmanland och Region Kronoberg. Det är mest troligt att vårens och höstens neddragningar av hyrbemanning kommer att bryta kostnadsökningstrenden som vi sett sedan 2020.

SKR stöttar regionerna i de här olika initiativen där det handlar om att stärka personalens arbetsmiljö för att minska hyrbemanningen. Regionerna har bestämt sig för att agera gemensamt och krokar arm för att minska användningen av hyrbemanning.

Regionerna fortsätter arbetet med att slutföra en gemensam upphandling av hyrpersonal till vården. Upphandlingen är på nytt överklagad. Upphandlingen vann i juni 2023 i första instans, Förvaltningsrätten (FR) i Göteborg. FR underkände alla punkter som överklagats. Kort efter FR:s utslag överklagades upphandlingen på nytt till Kammarrätten där processen väntar på prövningstillstånd.

Fram till att ett nationellt avtal är på plats agerar regionerna gemensamt i hydroberoendet. Syftet med ett nationellt avtal är att få kontroll över kvalitet och kostnader, vilket är en av flera viktiga nycklar för att skapa en hållbar bemanning i vården.

Bemanningsföretag i kommunernas primärvård

I början på året kunde resultatet från kartläggningen av kommunernas användning av bemanningsföretag för legitimerad hälso- och sjukvårdspersonal färdigställas. Syftet med kartläggningen är att få en bild av de kommunala arbetsgivarnas användning av bemanningsföretag, och att SKR ska kunna erbjuda relevant stöd. Resultatet visar att även den kommunala primärvården behöver använda hyrpersonal för att klara bemanningen. Av de svarande kommunerna anger 75 procent att de regelbundet använder hyrpersonal, och de vanligaste yrkesgruppen är sjuksköterskor. Många kommuner behöver också anlita bemanningsföretag för fysioterapeuter, arbetsterapeuter och undersköterskor.

Utveckling av karriärmodeller

SKR ger stöd till det lokala arbetet i regioner och kommuner för att ta fram, utveckla och implementera modeller för karriär- och kompetensutveckling bland annat genom erfarenhetsutbyte och mötesplatser. Bland annat samordnar SKR ett nätverk för processledare i regioner och kommuner, som syftar till att ge inspiration och stöd i att utveckla och införa karriärmodeller samt stödja samarbete och erfarenhetsbyte mellan regioner och kommuner.

Utöver samtliga 21 regioner har över 55 kommuner, däribland de tre största, anslutit sig till nätverket under våren 2023. Samarbeten i Göteborgsregionen och Fyrbodals kommuner, där kommunerna utsett gemensam processledare för 13

respektive 14 kommuner, är goda exempel som möjliggör för fler kommuner att ansluta sig till arbetet.

Exempel på aktiviteter som SKR samordnar för att stödja erfarenhets- och kunskapsutbyte är förutom digitala nätverksträffar, digitala fokusgrupper kring aktuella teman. SKR tillhandahåller även en digital plattform där regioner och kommuner har möjlighet till kunskaps- och erfarenhetsutbyte via chatt och fildelning.

Stöd för utökad VFU

SKR stödjer kommuner och regioner i arbetet med att identifiera behov samt vilka förutsättningar som krävs för att regioner och kommuner ska kunna utöka antalet VFU-veckor med bibehållen kvalitet. Syftet är att stärka möjligheterna för att bedriva vårdutbildning i hela landet. Uppdraget tillkom som ett tillägg till den särskilda satsning om 250 miljoner kr som görs i överenskommelsen, med syftet att öka incitamenten för samtliga regioner och kommuner att ta emot fler studenter under utbildning.

För att stödja kommuner och regioner till att tillskapa fler VFU-mottagare för sjuksköterskor behövs kunskapsunderlag och lärande exempel. Det finns idag mycket dokumenterat från SKR, myndigheter, lärosäten och enskilda medlemmar. För att göra det mer lättöverskådligt för målgruppen arbetar SKR med en webbsida där kunskapsunderlagen kan samlas. Genom samarbetet med utredningen om *Samordnat arbete för fler platser för verksamhetsförlagd utbildning i sjuksköterskeutbildningen (U 2022:07)* finns en förberedelse att på samma webbplats lyfta in utvecklingsinitiativ och goda exempel som utredningen funnit.

Stöd i arbetet med fler AT/BT och ny utbildningsstruktur för läkare

Under våren har ett arbete påbörjats med uppföljning av läkarnas AT, med fokus på att kartlägga i vilken mån fler verksamheter/specialiteter än de traditionella används inom AT-tjänstgöring. Bakgrunden till uppföljningen är det klagande från Socialstyrelsen hösten 2021 om att nuvarande regelverk medger att en större del av hälso- och sjukvårdens verksamheter kan bidra i utbildningsuppdraget och användas för AT-läkares placering.

Arbetet med uppföljning av införandet av BT i regionerna som inleddes under hösten 2022, och planeras fortsätta under hösten. Fokus ligger på att följa upp implementeringen av den nya utbildningsstrukturen och vilka erfarenheter och eventuella utmaningar som identifierats av regionerna kopplat till införandet.

Lokala kollektivavtal

Arbetsgivare och fackförbund kan teckna lokala kollektivavtal om bland annat arbetstidsfrågor och särskilda ersättningar. Denna typ av avtal började växa fram i mitten/slutet av 1990-talet, och har accelererat under pandemin. Det beror främst

på den ansträngda situationen och de utmaningar som finns för att klara kompetensförsörjningen. Under våren 2023 har SKR gjort en utredning med målet att öka kunskapen om de lokala avtalens/arbetsgivarbeslutens utformning och effekter på verksamhet, arbetsmiljö och kompetensförsörjning. Uppdraget har omfattat insamling av kvalitativ och kvantitativ information samt analys. Resultaten har presenterats bland annat för regionernas HR-direktörer. Arbetet fortsätter under hösten 2023 och 2024.

Insatser inom ramen för Vision eHälsa 2025

Stöd för en mer enhetlig informationshantering

Under 2023 har det regiongemensamma arbetet med strukturerad vårdinformation fortsatt i linje med tidigare år. NSG strukturerad vårdinformation bedriver regiongemensamt arbete inom ramen för Nationellt system för kunskapsstyrning och under året har fokus legat på att fortsätta utveckla det arbete som pågår kring bland annat strukturerade svar inom patologi, kodverk inom laboriemedicin, enhetlig dokumentation av levnadsvanor, informationsförsörjning till nationella kvalitetsregister och uppföljning av personcentrerade och sammanhållna vårdförlopp. Det har även initierats arbete kring enhetlig dokumentation inom specialistpsykiatri samt inom området centrala venkatetrar. Parallellt med arbetet inom specifika områden utvecklar regionerna gemensamma metoder och processer för att möjliggöra effektivisering och breddning av arbetet.

SKR samordnar arbetet och ger stöd genom att vid behov bistå med projektledar- och expertkompetens. SKR har bland annat bistått i en kartläggning av regionernas användning av Snomed CT som kan utgöra grund för det fortsatta arbetet med ett införande av Snomed CT. SKR vidareutvecklar även formerna för samarbetet mellan kunskapsstyrningen och Inera AB inom området strukturerad vårdinformation. Detta för att möjliggöra att resultatet av regionernas gemensamma arbete kan tillämpas i den infrastruktur och de tjänster som Inera AB utvecklar och förvaltar.

Formerna för samverkan med Socialstyrelsen och E-hälsomyndigheten har utvecklats under året. Avstämningar genomförs löpande med syftet att identifiera behov av samarbete, undvika överlappande arbete samt säkra gott samarbete i konkreta insatser.

Kopplat till E-hälsomyndighetens tjänst för nationellt gemensamma specifikationer (NGS-tjänsten) har SKR under året utrett vad som krävs av regionernas arbete för att det ska kunna klassas som nationellt gemensam specifikation (NGS). Dialog med E-hälsomyndigheten pågår med syftet att nå en gemensam bild av hur processen från att ett arbete startar till att en specifikation kan klassas som NGS, och vilken aktör som ansvarar för de olika stegen. Det pågår även ett arbete med att identifiera vad som kan vara relevant att publicera i tjänsten. För att förbereda för publicering i NGS-tjänsten har SKR under året införskaffat tekniska verktyg som möjliggör lagring och publicering av det som

blir resultatet av samverkansgruppens arbete. Detta, tillsammans med den terminologitjänst som utvecklas av Inera AB, utgör en förutsättning för att olika modeller och kodverk ska kunna nås via NGS-tjänsten hos E-hälsomyndigheten. Innan något kan publiceras i tjänsten behöver det godkännas av regionerna, eftersom det är de som äger och förvaltar resultatet.

Arbete har även påbörjats med att föra samman arbetet med strukturerad vårdinformation som sker inom ramen för kunskapsstyrningen med arbete som pågår i regioner, kommuner, SKR och Inera AB kopplat till lagen om sammanhållen vård- och omsorgsdokumentation.

Förstärkning av ambulanssjukvården

Stöd för utvecklad ambulanssjukvård

SKR stödjer arbetet med att utveckla ambulanssjukvården för att möta hela hälso- och sjukvårdens behov genom att bland annat skapa mötesplatser för lärande och utbyte av erfarenheter. Nätverk för ambulanssjukvård där alla regioner finns representerade möts regelbundet.

Inom SKR sker samarbete i frågor som angränsar till varandra och medel från olika överenskommelser används. Inom området Förstärkning av ambulanssjukvården gäller detta Hälso- och sjukvårdens arbete med civilt försvar 2022 samt Insatser inom området psykisk hälsa och suicidprevention.

Digitala seminarietillfällen

Vid ett par tillfällen per termin hålls digitala morgonmöten ”Kaffe med kunskap”, där utvecklingsarbeten, forskningsresultat och andra intressanta ämnen presenteras och diskuteras i lättillgänglig form. Syftet är att sprida exempel som kan inspirera till lärande och utveckling. Inbjudan till dessa seminarietillfällen sprids brett i ambulansverksamheterna.

Ambulanssjukvården i samverkan med andra

Som ett led i arbetet med att synliggöra ambulanssjukvården för andra aktörer på ett lättsamt och lättillgängligt sätt har SKR arbetat med att ta fram en skrift som beskriver ambulanssjukvårdens utveckling i ett historiskt perspektiv. Med skriften vill SKR synliggöra ambulanssjukvårdens betydelse, historiskt och idag, och vilken potential ambulanssjukvårdens kompetens utgör i den nära vården.

Prehospital akutpsykiatri

SKR har hållit webinarier och samordningsmöten för de olika aktörerna som arbetar med prehospital akutpsykiatri med syfte att stimulera utvecklingsarbete och samverkan inom området frekventa kontakter med SOS Alarm. Två träffar har genomförts för dialog och för att sprida erfarenheter mellan regioner kring arbetet avseende frekventa kontakter med SOS Alarm.

SKR har fortsatt att marknadsföra Region Stockholms utbildning Psykisk hälsa för ambulanspersonal (där SKR var med i framtagandet). En sammanställning har skett av vilka regioner som har mobila lösningar och “Psykiatriambulanser”

Samverkan kring sjuktransport

SKR har under 2023, tillsammans med landets hälso- och sjukvårdsdirektörer, fortsatt arbetet med att ta fram förslag på en rikstäckande och regiongemensam samverkansmodell för sekundära intensivvårdstransporter. Det innebär att SKR koordinerar och stödjer arbetet för att i samverkan med landets regioner ta fram förslag på en modell för ett nationellt, heltäckande, väl samordnat och robust system för intensivvårdstransporter med hög vårdkvalitet. Arbetet tar sin utgångspunkt i befintliga underlag så som exempelvis Socialstyrelsens förslag kring att göra detta till nationell högspecialiserad vård. Det har även genomförts fler än 40 intervjuer med experter. En nationell arbetsgrupp är tillsatt inom kunskapsstyrningen för att titta på vilken kompetens och utrustning som behövs vid transport av svårt sjuk patient. Dessa arbeten hänger nära samman. Arbetet fortsätter under 2023, men kommer inte att bli klart under året.

Sveriges Kommuner och Regioner

Sara Catoni

T f avdelningsdirektör

Amelie Norling

Sektionschef